

Ο ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΕΠΑΝΕΡΧΕΤΑΙ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 40 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Η «ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΓΚΡΕΚΟ» ΣΤΑ ΘΡΑΝΙΑ

Της ΑΡΕΞΑΝΔΡΑΣ ΤΣΟΛΚΑ

Είθε η ζωή και ο θάνατος του Νίκου Καζαντζάκη να βοηθήσει τους νέους ν' ακουθούν τ' αχνάρια της εηπείδας τους και πέρα από την απειρησία.

Ελένη Ν. Καζαντζάκη

«**Σ**ας παρακαλώ, μην ξεκάσετε για βιβλιάρικα σχολικά της β' και της γ' και της δ' δημοτικού... Είναι σπουδαίο να γράψετε και Σεις και μου φαίνεται πως θα τα καταφέρετε καλύτερα, γιατί έχετε το ύφος πιο απλό και πιο υπομονετικό. Θα σας λέω εγώ ιδέες και Σεις τις κάνετε βιβλίο. Ένα να εγκριθεί, είναι σπουδαιότατο...» έγραφε ο Νίκος Καζαντζάκης στη φίλη του Ελένη Σαμίφου και μετέπειτα σύζυγο του, στις 4.10. 1933. Πριν από αυτό το γράμμα, που συνηγορούσε στο να φτιάχνουν καλά αναγνωστικά για τους μαθητές, πέντε σχολικά βιβλία του Νίκου και της Γαλάτειας Καζαντζάκη υπήρχαν ήδη στα σχολεία της δεκαετίας του '20. Οι αριστερές ιδεολογικές πεποιθήσεις του Νίκου Καζαντζάκη και η διακήρυξή τους, θα οδηγήσουν στη γνωστή περίοδο διωγμού του από την επίσημη πολιτεία αλλά και την Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία, που τελευταία στιγμή δεν θα τον αφορίσει. Δεν θα του ρίξει ανάθεμα. Και γιατί; Διότι μεσολάβησε η Φρειδερίκη! Τον έσωσε λοιπόν «η ίδια η βασίλισσα της Ελλάδας. Μια Γερμανίδα», όπως σημειώνει -ελαφρώς ειρωνικά- η Ελένη Καζαντζάκη στο βιβλίο της «Νίκος Καζαντζάκης: Ο ασυμβίβαστος». Και αυτό γιατί η πριγκίπισσα Μαρία Βοναπάρτη (η ίδια που είχε σώσει τον Σίγκμουντ Φρόιντ από τα ναζιστικά κρεματόρια), ήταν λάτρης της γραφής του Καζαντζάκη και σύστησε στην ανιψιά της Φρειδερίκη να αποφευχθεί ένας αφορισμός, που θα προκαλούσε παγκόσμια κατακραυγή. Παρ' όλα αυτά, ο Καζαντζάκης, που τόση μεγάλη σημασία έδινε στη μόρφωση των ελληνοπόντων, θα απομονωθεί για χρόνια πολλά από τη δημόσια εκπαίδευση! Εννοείται πως στα χρόνια της χούντας και μόνο η αναφορά στο όνομα του επέφερε... την ποινή της αποβολής! Στα 1997 όμως, σαράντα χρόνια μετά το θάνατο του, η αποκατάστασή του στην επίσημη ελληνική εκπαίδευση δείχνει να είναι δεδομένη και συμβατή με τη λογοτεχνική, παγκοσμίως αναγνωρισμένη αξία του!

Ξεφυλλίζοντας τα «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» της Α' Γυμνασίου βρίσκουμε ένα απόσπασμα από τον «Καπετάν Μιχάλη», ενταγμένο στη θεματική ενότητα «Το αγωνιστικό πνεύμα του ανθρώπου», με τον τίτλο «Ελευθερία ή θάνατος». Θα τον συναντήσουμε ακόμη στο ίδιο σχολικό εγχειρίδιο να αναφέρεται στις οικογενειακές σχέσεις μέσα από απόσπασμά του, «Αναφορά στον Γκρέκο», όπου ο Νίκος Καζαντζάκης, σχεδόν αυτοβιογραφικά, μιλάει για τη μητέρα του. Τέλος, στα παιδιά της Α' Γυμνασίου ο Νίκος Καζαντζάκης, μιλάει για τα «Εγγλέζικα ακρογάλια», τους Κέλτες και την ποίησή τους ή και το ότι για να κυριέψει μια χώρα ένας μόνο τρόπος υπάρχει, «να βρεις το νόημά της». Το απόσπασμα έχει παρθεί από το οδοιπορικό του βιβλίο του συγγραφέας «Αγγλία», που κυκλοφόρησε το 1941.

Στο αντίστοιχο βιβλίο κειμένων για τη Β' Γυμνασίου στη θεματική ενότητα που αναφέρεται στη θρησκευτική ζωή των Ελλήνων, θα βρούμε ένα απόσπασμα από το «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται», με την περιγραφή του πώς οι κάτοικοι που γλίτωσαν από τη μανία του Τούρκων μεταφέρουν τα εικονίσματα, τα λείψανα των γονιών τους, τα εκκλησιαστικά τους λάβαρα, αναζητώντας χώρο για να ξαναρίξουν. Λίγες σελίδες πιο κάτω θα βρούμε και τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Νίκου Καζαντζάκη από το Πανεπιστήμιο του Ίτον, σε ένα απόσπασμα από το ταξιδιωτικό του βιβλίο «Αγγλία». Και για την Β' Γυμνασίου επιλέγεται προς ανάγνωση ο «Καπετάν Μιχάλης», όπου μέσα από το απόσπασμα «Ο ριμαδόρος» οι μαθητές θα προσεγγίσουν λόγια τη λαϊκή τέχνη! Ο «ριμαδόρος» του Νίκου Καζαντζάκη είναι αυτός που συνεχίζει την προφορική λογοτεχνία και την ποιητική λαϊκή παράδοση μέσα από τη σιχοπλοκία ή τις μαντινάδες της πατρίδας του της Κρήτης.

Στη Γ' Γυμνασίου το σχολικό εγχειρίδιο θα σταθεί στη θεατρική συγγραφή του Καζαντζάκη, παραθέτοντας ένα μικρό απόσπασμα από την τραγωδία του «Οδυσσεύς», όπου ο περιπλανώμενος ήρωας συναντά τον πιστό του δούλο Εύμαιο, επι-

Ο Νίκος Καζαντζάκης

στρέφοντας στην Ιθάκη! Άλλο ένα απόσπασμα, ξανά από τον «Καπετάν Μιχάλη», θεωρείται απαραίτητο για τη γνωριμία των μαθητών με τη Νέα Αθηναϊκή Σχολή, στη τελευταία τάξη του Γυμνασίου.

Στο Λύκειο παύει να συνδυάζεται η γνώση με το συναίσθημα, ώστε να γίνεται η πρόληψη πληροφοριών από το μαθητή, γι' αυτό και η προσέγγιση της λογοτεχνίας γίνεται με επιστημονικό τρόπο από τις απαρχές της και πώς αυτές ορίζονται από τους μελετητές μέχρι και την ευρωπαϊκή λογοτεχνία της αναγέννησης. Σε αυτό ακριβώς το κεφάλαιο παρατίθεται για τους μαθητές της Α' Λυκείου ένα δοκίμιο του Νίκου Καζαντζάκη για «Το εσωτερικό διάγραμμα της Θείας Κωμωδίας». Ενδεικτικό της επιλογής: «Κάθε άνθρωπος έχει εντός του όλες τις αμαρτίες κι όλες τις δυνατότητες να τις παλέψει και να τις υποτάξει κι όλες τις ελπίδες ανηφορίζοντας από σφαίρα σε σφαίρα, δηλαδή από άθλο σε άθλο, να σμίξει με το θεό. Κολασμένος, Αγωνιστής, Λυτρωμένος, να τα τρία πατώματα του τέλειου ανθρώπου. Ένα από αυτά τα τρία να λείπει -και του Κολασμένου ακόμα, και προπάντων του Κολασμένου- ο άνθρωπος είναι μισερός».

Στη Β' Λυκείου οι επιμελητές του ανθολογίου διαλέγουν ένα κείμενο από το πρώτο μυθιστόρημα του Νίκου Καζαντζάκη «Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά», όπου ο συγγραφέας και ο Ζορμπάς προσπαθούν να απαλύνουν το φόβο του θανάτου και να αρνηθούν το συναίσθημα της απουσίας.

Στα κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας της Γ' Λυκείου, απόσπασμα του Νίκου Καζαντζάκη δεν υπάρχει. Η Αντιγόνη Τσελούδη, φιλόλογος και εκπαιδευτικός που υπηρετεί στο Γυμνάσιο των Μουριών Κιλκίς, θεωρεί πως η παράθεση μικρών σε έκταση κειμένων όχι μόνο του Νίκου Καζαντζάκη αλλά όλων των λογοτεχνών μας, ως υποχρεωτική μάλιστα γνώση, δεν δημιουργεί υποδομή καλών αναγνωστών. «Τρία κείμενα σε ένα βιβλίο, που προσεγγίζονται με διαφορά μηνών το ένα από το άλλο, δεν γνωρίζουν το συγγραφέα στο μαθητή. Ίσως οι εργασίες πάνω σε αυτόν να είναι η πιο σωστή λύση. Σε ένα χωριό όμως, κάπου στην Ελλάδα, πώς θα γίνει η εργασία; Σε ποιες βιβλιοθήκες; Σε ποια βιβλιοπωλεία; Σε ποια αρχεία;».